

OSVOJENÍ

přijetí cizího dítěte za vlastní

statusová změna

© Zdeňka Králíčková, 2008

POJEM A ÚČEL

- INSTITUT NÁHRADNÍ RODINNÉ PÉČE,
n á h r a d n í v pravém slova smyslu
- přijetí cizího dítěte za vlastní za účelem vzniku
n o v é r o d i n y pro nezl. dítě
- *adoptione natura imitatur*
- s t a t u s o v á z m ě n a,
o které rozhoduje pouze s o u d,
a t o n a n á v r h

STATISTIKA

Pramen:
www.IDNES.cz ze dne 9. 8. 2007

- V roce 2006 bylo adoptováno 490 dětí, z toho 32 do zahraničí
- K 31. 12. 2006 žádalo o osvojení 2341 lidí, z toho 35 cizinců
- Zhruba 300 dětí z dětských domovů či kojeneckých ústavů je nyní volných k adopci
- Dohromady je ve všech ústavech a domovech v celé České republice zhruba 20 000 dětí, z toho v zařízeních typu Klokánek je přes 500 dětí

PRAMENY

- VNITROSTÁTNÍ
  - LISTINA ZÁKLADNÍCH PRÁV A SVOBOD (č. 2/1993 Sb.)
  - ZOR (z. č. 94/1963 Sb.)
  - ZSPOD (z. č. 359/1999 Sb.)
  - OSŘ (z. č. 99/1963 Sb.)
  - ZPMS (z. č. 97/1963 Sb.)
- MEZINÁRODNÍ ÚMLUVY
  - ÚMLUVA O OCHRANĚ LIDSKÝCH PRÁV A ZÁKLADNÍCH SVOBOD (č. 209/1992 Sb., čl. 8)
  - ÚMLUVA O PRÁVECH DÍTĚTE (č. 104/1991 Sb.)
  - ÚMLUVA O OCHRANĚ DĚTÍ A SPOLUPRÁCI PŘI MEZIN. OSVOJENÍ (č. 43/2000 Sb. m. s.)
  - EVROPSKÁ ÚMLUVA O OSVOJENÍ DĚTÍ (1967 - č. 132/2000 Sb. m. s.)
revize 2008 – viz IS
  - EVROPSKÁ ÚMLUVA O VÝKONU PRÁV DĚTÍ (č. 54/2001 Sb. m. s.)

JUDIKATURA EVROPSKÉHO SOUDU PRO LIDSKÁ PRÁVA

- case Keegan versus Irsko

srov. § 70a ZOR jako „důsledek“

JUDIKATURA ÚSTAVNÍHO SOUDU

- nález č. 295/1996 Sb. ve věci „diskriminace“ zletilých dětí

LITERATURA

- Hrušáková, M., Králíčková, Z.: České rodinné právo. 3. vyd. Brno: MU, 2006.
- Hrušáková, M. a kol.: Zákon o rodině. Komentář. 3. vyd. Praha: C. H. Beck, 2005.
- ▶
- Králíčková, Z.: Kauza tzv. právně volné dítě. Právní rozhledy, 2004, č. 2.
- Hrušáková, M., Králíčková, Z.: Anonymní a utajené mateřství v České republice - utopie nebo realita? Právní rozhledy, 2005, č. 2.
- Zuklínová, M.: Několik poznámek k právním otázkám tzv. baby-schránek. Právní rozhledy, 2005, č. 7.

DRUHY OSVOJENÍ

- JEN ÚPLNÉ (viz § 63 ZOR)
- JEN PRO NEZLETILÉ DĚTI (§ 65 odst. 2 ZOR)
- PROSTÉ (1. TYPU, ZRUŠITELNÉ) A NEZRUŠITELNÉ
- TZV. PŘÍMÉ A ZPROSTŘEDKOVANÉ STÁTEM
- VNITROSTÁTNÍ A DO CIZINY A Z CIZINY
- INDIVIDUÁLNÍ A SPOLEČNÉ MANŽELY
- TZV. NEPRÁVÉ (manželem rodiče dítěte)

PŘEDPOKLADY PRO OSVOJENÍ

- A) CHYBĚJÍCÍ NEBO NEFUNGUJÍCÍ PŘIROZENÁ RODINA DÍTĚTE
- B) OSVOJITELNÉ DÍTĚ
- C) SOUHLAS RODIČŮ DÍTĚTE, resp. nezajem o dítě
- D) SOUHLAS DÍTĚTE S OSVOJENÍM
- E) ZÁJEM DÍTĚTE
- F) EXISTENCE VHODNÝCH ZÁJEMCŮ
- G) ZPROSTŘEDKOVÁNÍ OSVOJENÍ STÁTEM
- H) PŘEADOPČNÍ PÉČE
- CH) NÁVRH A SOUDNÍ ŘÍZENÍ

ad B) OSVOJITELNÉ DÍTĚ

- FAKTICKÝ SIROTEK
  - dítě osiřelé, odložené nebo nalezené
- SOCIÁLNÍ SIROTEK
  - dítě, jehož rodiče dali k osvojení souhlas
  - dítě, jehož matka požádala o utajení své totožnosti v souvislosti s porodem
  - dítě, jehož rodiče o dítě nejeví zájem
  - dítě, jehož rodiče byli zbaveni rodičovské zodpovědnosti, resp. nemají způsobilost k právním úkonům, tj. nejsou zákonnými zástupci dítěte, s výjimkou rodičů nezletilých

Pouze pro nezrušitelné osvojení musí být dítě starší 1 roku!

ad C) SOUHLAS RODIČŮ DÍTĚTE K OSVOJENÍ

- PŘÍMÝ (konkrétní) - § 67 ZOR
  - osobní a nezastupitelný
  - výslovný, určitý a srozumitelný
  - svobodný a vážný
  - bezvýhradný a bezpodmínečný
  - poučený
  - učiněný v soudním řízení o osvojení, tedy ústní
  - až po 3 měsících věku dítěte
  - odvolatelný do PM rozsudku
- BLANKETOVÝ (bez znalosti osvojitelů) - 68a ZOR
  - osobní a nezastupitelný
  - výslovný, určitý a srozumitelný
  - svobodný a vážný
  - bezvýhradný a bezpodmínečný
  - poučený
  - písemný (soud, OSPOD)
  - nejdříve po 6 týdnech věku dítěte
  - odvolatelný do umístění dítěte do preadopční péče (sic!)

POROD S UTAJENÍM TOTOŽNOSTI MATKY

zákon č. 422/2004 Sb. změnil zákony:

- o matrikách, jménu a příjmení
- péči o zdraví lidu
- veř. zdrav. pojištění
- nikoli § 50a ZOR

důsledky:

- svobodná, zletilá žena s trvalým pobytem na území ČR může písemně požádat o utajení své totožnosti
- status: matkou dítěte je žena, která dítě porodí (viz § 50a ZOR)
- matriční zápis: není uvedena totožnost matky
- údaje o totožnosti matky jsou zapečetěny v obálce

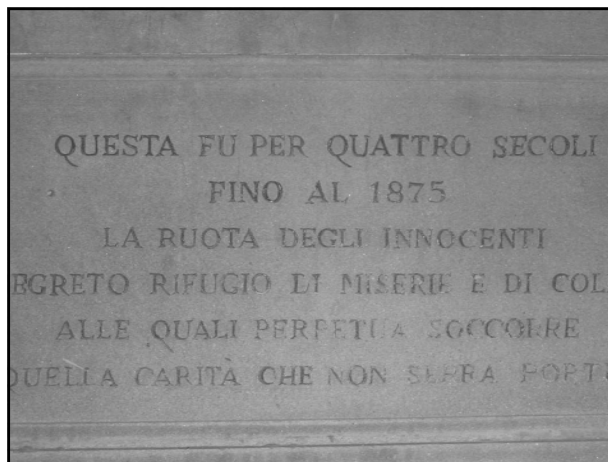

OTÁZKY

- kdy, kým a kde může být obálka otevřena?
- může se matka domáhat dítěte do své péče? kdy nejspíše?
- může se matka domáhat zápisu do matriky?
- jaká jsou práva biologického otce?
- je dítě ihned osvojitelné?
- kdo je zákonným zástupcem dítěte?
- kdo určí jméno a příjmení dítěte?
- může se dítě domáhat určení rodičovství?

„BABY-BOXY“

- otvor ve dveřích nebo ve zdi zařízení
- účel: vytvořit veřejnosti přístupné místo se zdravotnickými parametry, do kterého by bylo možné dítě odložit a následně jej umístit do péče lékařů a zachránit tak jeho život
- vedlejší cíl: zajistit anonymitu matky a její beztržnost
- zřízení a provoz: charitativní organizace, nemocnice a porodnice

Schránky pro odložené děti faktický stav v Česku

- Nadační fond pro odložené děti STATIM (2004)
- Účel:
„Zřizování a provoz schránek pro odložené děti, jakož i podpora všech činností s tím spojených. Poskytování pomoci odloženým a opuštěným dětem.“

- aktuální stav viz www.statim.cz ze dne 25. 11. 2008

Schránky pro odložené děti právní stav v Česku

- sociálně-právní ochrana dětí je věc státu - věc veřejnoprávní
- je zakázáno vše, co není výslovně dovoleno - čl. 2 odst. 2 Listiny
- § 1 ZSPOD - vymezení účelu a cíle ZSPOD - ochrana práva dítěte na příznivý vývoj
- § 4 ZSPOD - taxativní výčet subjektů vykonávajících soc. právní ochranu dětí
- zřizovatel a provozovatel schránek by musel být osobou pověřenou sociálně-právní ochranou dětí dle § 4 odst. 2 písm. d (§ 48 odst. 2 a 3 !)

OTÁZKY

- je dítě z baby-boxu nalezené?
- může se matka domáhat zápisu do matriky?
- kdo je zákonným zástupcem dítěte?
- kdo určí jméno a příjmení dítěte?
- může se matka domáhat dítěte do své péče? kdy nejpozději?
- co když je matka sama nezletilá?
- jaká jsou práva biologického otce?
- může se dítě domáhat určení rodičovství?
- je dítě bezprostředně po odložení osvojitelné?
- jak pomoci dítěti těžce postiženému?

NEZÁJEM RODIČE O DÍTĚ

■ KVALIFIKOVANÝ NEZÁJEM (§ 68 odst. 1 písm. a/ ZOR) - 6 měsíců - kdykoli - minulost, - současnost, - budoucnost	■ ŽÁDNÝ ZÁJEM (§ 68 odst. 1 písm. b/ ZOR) - 2 měsíce - po porodu - minulost

tzv. INCIDENČNÍ ŘÍZENÍ

§ 68 odst. 3 ZOR:
posuzování nezájmu o dítě **před soudem** na návrh
a) OSPOD jako opatrovníka
b) rodiče

§ 180a - 180b o. s. ř.:
„Řízení o určení,
zda je třeba souhlasu rodiče k osvojení jeho dítěte“

- význam: a) dítě je osvojitelné
- b) lze zahájit zprostředkování osvojení

PRÁVA PRAVDĚPODOBNÉHO OTCE

- § 54 odst. 1 ZOR
právo žalovat na určení otcovství podle III. domněnky otcovství
- § 70a ZOR
dítě nemůže být osvojeno, dokud rozhodnutí ve věci otcovství, zahájeném na návrh muže, který o sobě tvrdí, že je otcem osvojovaného dítěte, nenabude právní moci

ad D) SOUHLAS DÍTĚTE S OSVOJENÍM

■ S VLASTNÍM

§ 67 odst. 1 druhá věta ZOR:
„... je-li dítě schopno
posoudit dosah osvojení,
ledaže by byl zmařen účel
osvojení“

čl. 12 Úmluvy:
participační práva

■ SVÉHO DÍTĚTE

§ 67 odst. 2 ZOR
■ pouze v soudním řízení
■ přímý souhlas
■ nikoli blanketový souhlas
■ nikoli utajený porod

■ nutnost zkoumání nezájmu
v incidenčním řízení (§ 68
odst. 2 ZOR)

ad E) ZÁJEM DÍTĚTE - PRÁVA DÍTĚTE

- Úmluva o právech dítěte (č. 104/1991 Sb.):
  - MAGNA CHARTA PRÁV DĚTÍ
  - ucelený katalog práv dětí
  - ochrana přirozené rodiny (preambule)
  - respektování rodinných svazků (čl. 8)
  - oddělení dítěte od rodičů jen v zájmu dítěte (čl. 9: zneužívání, zanedbávání)
  - všestranná pomoc rodině ze strany státu (čl. 20)
  - náhradní péče - důraz na kontinuitu ve výchově dítěte
  - zájem dítěte je přední hledisko při jakékoli činnosti ve věci dítěte (čl. 3 odst. 1)
  - participační práva dítěte (čl. 12)
    - právo na názor
    - právo na jeho vyjadřování (přímo nebo prostřednictvím jiné osoby)
    - právo na respektování

ad F) EXISTENCE VHODNÝCH ZÁJEMCŮ O OSVOJENÍ

ZOR:

- „fyzické osoby, které zaručují způsobem svého života, že osvojení bude ku prospěchu dítěte...“ (§ 64 odst. 1 ZOR) - bezúhonnost
- způsobilost k právním úkonům v plném rozsahu (§ 64 odst. 2 ZOR)
- společně jen manželé (§ 66 ZOR)
- manžel rodiče dítěte
- jeden z manželů (se souhlasem druhého, výjimky)
- osamělá osoba (výjimečně u nezrušitelného osvojení)
- přiměřený věkový rozdíl (§ 65 odst. 1 ZOR)
- překážka příbuzenství
- zdravotní stav (§ 70 ZOR)

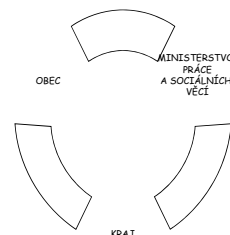

ZSPOD: odborné posuzování (§ 27)

- nejen touha po dítěti, ale i
- motivace
- vlastnosti a osobní dispozice (duševní, fyzické, smyslové)
- zájem vytvořit stabilní a harmonický domov
- ochota zúčastnit se přípravy k přijetí dítěte do rodiny
- zajišťuje OSPOD - profesionální
- cíl: řešení krizové situace dítěte poznamenaného tím, že je nechtěně, opuštěně, týrané, zanedbávané, deprivované
- MPSV: metodické doporučení k realizaci přípravy

ad G) ZPROSTŘEDKOVÁNÍ OSPOD (orgány soc. právní ochrany dětí)

- upravuje ZSPOD (§§ 19a-27)
- vyhledávání dětí
- vyhledávání zájemců
- vytváření spisové dokumentace
- kraj: evidence
- odborné posuzování
- příprava
- nalezení vhodného „páru“
- právo na seznámení
- právo na preadopční péči

nový § 19a odst. 2 ZSPOD

- zprostředkování osvojení **nesmí** provádět jiné orgány, právnické nebo fyzické osoby, než jsou orgány soc. právní ochrany uvedené § 4 odst. 1 ZSPOD, tedy:
  - Krajské úřady
  - Obecní úřady obcí s rozšířenou působností
  - Ministerstvo práce a sociálních věcí (MPSV)
  - Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí

TZV. PŘÍMÉ OSVOJENÍ

- NEZPROSTŘEDKOVANÉ STÁTEM
- RODIČE A ZÁJEMCI O OSVOJENÍ SE ZNAJÍ
- novinky proti obchodování s dětmi:
  - § 10a odst. 2 ZSPOD: povinnost cizí osoby hlásit převzetí dítěte od rodičů
  - § 16a odst. 1 ZSPOD: povinnost OSPOD zvážit opatření k ochraně dítěte a pomoci tzv. legalizovat vztah

ad H) PREADOPČNÍ PÉČE

§ 69 ZOR

- ÚČEL: navázání vztahu jako rodiče a děti
- OBLIGATORNÍ
- NEJMÉNĚ 3 MĚSÍCE
- NA VLASTNÍ NÁKLAD
- ROZHODUJE: OSPOD n. SOUD
- FAKTICKY RODIČE
(povinné oznámení OSPOD, viz nový § 10a ZSPOD)

ad CH) NÁVRH A SOUDNÍ ŘÍZENÍ

- Návrh zájemců o osvojení (§ 63 ZOR)
- Soud je návrhem vázán
- Řízení: § 181 - 185 o. s. ř.
- Účastníci:
  - rodiče, kteří udělují souhlas (příp. poručník)
s výjimkami:
    - nejsou zákonnými zástupci
(viz § 31 ZOR, § 44 odst. 3, 4 ZOR)
    - dali blanketový souhlas (§ 68a ZOR)
    - soud rozhodl o nezájmu (§ 68 odst. 3 ZOR)
  - dítě
  - zájemci o osvojení, příp. zájemce a jeho manžel
- Nutný zásadně výslech účastníků - osobně
- Rozsudek o osvojení: konstitutivní, statusový

DŮSLEDKY OSVOJENÍ

ZOR: zejména §§ 72, 63 a další

- zanikají vazby na přirozenou rodinu
(výjimka pro osvojení manžela matky)
- vznikají vazby na osvojitelskou rodinu
  - ▶ fikce vztahu rodiče a děti a ostatní příbuzní
- *ex lege* dochází ke změně příjmení dítěte
- zápis nových skutečností do matriky - knihy narození
  - ▶ nový rodný list
- statusová změna významná pro celý právní řád

zákon č. 40/1992 Sb. (o nabytí občanství)

- dítě nabyvá státní občanství ČR

zákon č. 301/2000 Sb. (o matrikách, jménu a příjmení)

- osvojitelé mohou dítěti zvolit nové, resp. druhé jméno

ZRUŠENÍ OSVOJENÍ

§ 72 ZOR

- ZE ZÁVAŽNÝCH DŮVODŮ
- NA NÁVRH OSVOJENCE NEBO OSVOJITELŮ
- ROZHODUJE SOUD

DŮSLEDEK:

- DÍTĚ SE „PRÁVNĚ“ VRACÍ DO PŮVODNÍ RODINY
- NOVÝ ZÁPIS DO MATRIKY, NOVÝ RODINÝ LIST
- MĚNÍ SE PŘÍJMENÍ DÍTĚTE
- JE-LI DÍTĚ NEZLETILÉ, JE NUTNÉ ZKOUMAT MOŽNOST „FAKTICKÉHO“ NÁVRÁTU DÍTĚTE K RODIČŮM

DŮSLEDKY NEZRUŠITELNÉHO OSVOJENÍ

- OSVOJITELÉ JSOU ZAPSÁNI DO KNIHY NAROZENÍ A RODNÉHO LISTU DÍTĚTE JAKO RODIČE
- OSVOJENÍ NELZE ZRUŠIT
- JE MOŽNÁ READOPCE (§ 76 ZOR)

Anonymita osvojení?

- mýtus ano či ne?
- zákon č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení (§ 8 odst. 7):
  - zletilé dítě a osvojitelé mají právo nahlížet do matriky, včetně sbírky listin